

Eräs väitöstutkimuksen kantama henkisen sokeuden muoto liittyy niihin tahoihin, jotka eivät ole tässä tutkimusprosessissa esillä. Suomessa on useita, esimerkiksi saamelaiden sekä kuurojen ja viittomakielisten kaltaisia tahoja, jotka eivät ole perustuslaillisen lakimaiseman hitaasta vahvistumisesta huolimatta päässeet vapaasti ilmaisemaan oikeudenmukaisuuskäsityksiään.

Oikeudenmukaisuuden maantiedettä syventäviä ideoiden ohella eräs tämän väitöstutkimuksen avaama jatkotutkimushorisontti osoittaa oikeuksien maantieteen eli oikeuksien, spatiaalisten oikeudenmukaisuuksien sekä erilaisten totuus- ja sovintoprosessien kautta syntyvien tilallisten riippuvuussuhteiden suuntaan. Oikeudenmukaisuuden tutkiminen ei ole koskaan ollut ainoastaan maantieteeseen liittyvä etuoikeus. Päinvastoin: maantieteelliseen tutkimuskenttään kysymykset oikeudenmukaisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden tilallisista lähtökohdista ovat tulleet vasta verrattain myöhään. Kysymys oikeudenmukaisuudesta nähdään tämän väitöstutkimuksen yhteydessä myös osana laajempaa *philosophia perenniksen* eli ikuisen filosofian traditiota. Tämän väitöstutkimuksen yhteydessä ikuisen filosofia ymmärretään lähestymistapana, jossa ei etsitä ikuisesti olemassa olevia totuuksia, vaan osallistutaan hitaasti etenevän tutki-

musprosessin kautta syntyvien totuuden siemenien kasvattamiseen: filosofiset ja tieteelliset perinteet ovat synnyttäneet erilaisia aikaa ja paikkaan sidottuja ajattelutapoja, totuuden siemeniä, joiden kautta myös tilallisuuden ja oikeudenmukaisuuden välistä suhdetta voidaan lähestyä. Oikeudenmukaisuudesta luodut käsitykset ovat myös Suomen valtiotilan yhteydessä syntyneet osana historiallisesti kehittyneitä uskomuksia sekä niihin yhdistyneitä yhteiskunnallisia ristiriitoja: vasta niiden ymmärtäminen avaa perspektiivin yksittäisiä totuuden siemeniä laajempaan, oikeudenmukaisuuden ideaan kohdistuvan tiedon ja totuuden rakastamiseen – ei omistamiseen.

KIRJALLISUUS

Keski-Filppula, J. (2024) Oikeudenmukaisuuden maantiede: individuaatio, transformaatio ja perustuslaillisen lakimaisema. *Nordia Geographical Publications* 53(3) 1–78. <https://doi.org/10.30671/nordia.147514>

JUKKA KESKI-FILPPULA
Maantieteen tutkimusyksikkö,
Oulun yliopisto

Oppikirjakin voi olla motivaation herättäjä

Terra-lehden päätoimittaja Petteri Muukkonen (2024) pohdiskeli lehden numeron 136(4) pääkirjoituksessa kysymyksiä, mikä motivoi opiskelijoita maantieteen opintojen pariin ja riittääkö maantieteen opettajia tulevaisuudessa, kun maantieteen opettajaksi opiskelevien määrä näyttää olevan laskussa. Pohdinnassa motivaation herättäjänä tuli esille luonnollisesti hyvien ja pätevien opettajien merkitys. Vähemmälle jäi se, mikä on käytössä olevien maantieteen (maantiedon) oppikirjojen ja niiden tekijöiden merkitys motivaation herättäjänä.

Oppikirjan merkityksestä haluan näin jo liki 20 vuotta lukion maantieteen ja biologian lehtorin tehtävistä eläkkeellä olleena ja aikoinani oppikirjailijana toimineena nostaa esille seuraavan esimerkin: 1970-luvun lopulla tein aloitteen Kustannusyhtiö Otavalle uuden lukion maantieteen oppikirjan laatimisesta. Pian markkinoille ilmestyi Otavan kustantamana oppikirja *Toimiva maailma: lukioasteen maantiede*, jonka tekijöinä olivat allekirjoit-

tanut sekä Paul Fogelberg ja Arvo Peltonen (mm. Fogelberg, Mattelmäki & Peltonen 1977). Kirja menestyi oppikirjamarkkinoilla varsin hyvin, ja se oli joinakin vuosina myydyin lukion maantieteen oppikirja. Menestymistä siivitti osaltaan se, kun olimme laatineet opetuksen tueksi kirjaan liittyvän, Otavan kustantaman piirtoheitinkalvosarjan. Varsin moni koulu hankkikin kyseisen piirtoheitinkalvosarjan käyttöönsä. Muutaman vuoden kuluttua kirjan ja kalvosarjan ilmestymisen jälkeen maantieteen yliopisto-opiskelijoiksi pyrkivien määrässä oli huomattavaa kasvua. Kun samaan aikaan ei muita uusia lukion maantieteen kirjoja ilmestynyt, voidaan päätellä, että Toimiva maailma -oppikirjalla ja myös siihen liittyvällä piirtoheitinkalvosarjalla oli huomattava merkitys tässä kiinnostuksen kasvussa ja motivaation herättämisessä.

Toimiva maailma -oppikirjaa myytiin yli 200 000 kappaletta, ja se oli markkinoilla parisenkymmentä vuotta. Joku voi kysyä, miksei pidempään?

Ohessa esitän joitakin syitä tähän. Kun maailma on jatkuvassa muutoksessa ja kertyy uutta tietoa, on välttämätöntä, että maantieteen oppikirjaa pitää jatkuvasti uudistaa. Toimiva maailma -kirjasta laadittiin vuosien kuluessa kahdeksan enemmän tai vähemmän uudistettua painosta. Jo pelkän oppikirjan laatimisen lisäksi myös sen uudistaminen on varsin suuritöistä ja työ tehdään oman virkatyön päälle eli niin sanotusti omalla ajalla. Myös kirjan markkinointiin voi kulua tekijöiltä aikaa. Näin ylimääräistä aikaa, jaksamista ja luovuutta ei välttämättä tekijöille riitä uudistamispuuhin vuosikymmeniä, kun oman viran hoitaminenkin on vaativaa ja muitakin harrastuksia saattaa tulla eteen. Suomen kokoisessa maassa lukiodien kokonaisoppilasmäärä on sen verran pieni, että lukion oppikirjojen myyntimäärät jäävät sellaisiksi, ettei päätoimiseen lukion oppikirjan kirjoittamiseen ole juuri taloudellisia mahdollisuuksia. Työn määrään nähden oppikirjoista saatavat tulot jäävät yleensä melko pieniksi, kun tekijöille myytyä kirjaa kohti jäävä palkkio-osuus on yleensä huomattavasti pienempi kuin esimerkiksi romaanikirjailijoille maksettu tekijänpalkkio, ja oppikirjan palkkio-osuutta on jakamassa tavallisesti useita kirjoittajia.

Nykyisin oppitunnin ja opiskelun oheismateriaalia löytyy paljon netistä, mutta arvelisin, että

oppikirjalla on koulumaailmassa vielä käyttöä. Hyvä oppikirja voi herätellä mielenkiintoa ja motivaatiota oppiainetta kohtaan. On kysyttävä, onko käytössä tänä päivänä riittävän hyviä peruskoulun ja lukion maantieteen oppikirjoja. Löytyykö oppikirjoille tekijöitä, jotka jaksavat uhrata aikaansa hyvän kirjan tekoon? Tuetaanko oppikirjan tekijöitä muun muassa taloudellisesti riittävästi? Arvostetaanko hyvän oppikirjan tekijöitä, sillä heidän ovat oppiaineensa eräänlaisia lipunkantajia.

KIRJALLISUUS

- Fogelberg, P., Mattelmäki, P. & Peltonen, A. (1977) *Toimiva maailma: lukioasteen maantiede*. Otava, Helsinki
- Muukkonen, P. (2024) Mikä motivoi opiskelemaan maantiedettä – ja riittääkö meillä maantieteen opettajia tulevaisuudessa? *Terra* 136(1) 179–180. <https://doi.org/10.30677/terra.152267>

PEKKA MATTELMÄKI
Tampere